

Prašičereja

Razvoj reje in pasem prašičev v Sloveniji

V digitalni knjižnici Slovenije je bila objavljena monografija: *Prispevki k zgodovini razvoja reje in pasem prašičev v Sloveniji*. Dostopna je na spletnem naslovu: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-F9DJ5F5N>

V Sloveniji ima prašičereja večstoletno tradicijo. Prašiče so redila že ljudstva, ki so živele na našem ozemlju pred prihodom Slovanov – koliščarji, ki so redili tako imenovanega močvirskega prašiča. O reji prašičev najdemo dokaze v pisnih (listine, urbarji ...) in drugih virih. Najstarejši do sedaj poznani vir je iz okrog 804. leta, ki poroča o zboru istrskih prebivalcev. Med pritožbami zoper škofo je bila tudi pravica do svinjske paše in živinske krme in Istrani so zahtevali vrnitev pravic do svinjske paše. Dokaze najdemo tudi v urbarjih, na srednjeveških freskah in v srednjeveških listinah. Eden zadnjih objavljenih dokazov je izpod peresa Mlinariča, ko v knjigi Kartuzija Bistra piše o številu svinj na samostanski pristavi, o plačevanju žirnine (žirovščine) za svinjsko pašo v gozdovih in da je bil med samostansko služinčadjo tudi svinjar.

Srednjeveške freske so svojevrsten dokaz o reji prašičev – stenski koledar v cerkvi sv. Trojice v Hrastovljah iz l. 1490, ki za mesec november prikazuje klanje prašičev; freska Beg v Egipt v cerkvi sv. Marije na Škriljinah pri Beramu iz leta

1474, kjer sta naslikana dva prašiča; freska Celjski strop, naslikana okrog leta 1600, ki v upodobitvi letnega časa zima vključuje tudi klanje prašiča.

Od XVI. stoletja do konca prve svetovne vojne

Poglavje opisuje prehod iz pašne v hlevsko rejo prašičev, promet s prašiči, prašičerejo v času velikih družbenih in gospodarskih sprememb v 19. stoletju ter prva organiziranja rej-skega dela. Dolga desetletja uveljavljeno prašičjo pot iz Hrvaške prek Kranjske v Benečijo so večkrat prekinile bolezni in prav to je bila spodbuda za povečanje lastne reje prašičev. Kranjska kmetijska družba je za pospeševanje prašičereje v drugi polovici 19. stol. pripravila številna navodila za izgradnjo svinjakov, za prehrano in krmljenje, razmnoževanje, odbiro prašičev in drugo ter subvencionirala nabavo plemenskih merjascev. Za izboljšanje kakovosti prašičev je organizirala zavode za plemenske prašiče, postaje za plemenske prašiče in postaje za plemenske merjasce. Zgrajeno je bilo pitališče v Št. Lovrencu, ki je zgrajeno po nemškem vzoru s skupno zmogljivostjo za 300 prašičev. Leta 1912 je bila ustanovljena »Prva kranjska svinjerejska družba, z. o. o., v Lukovici«.

Podrobno je opisano spreminjanje pasem prašičev v tem obdobju. Domače (avtohtone) pasme so oplemenjevali s tuji-

mi pasmami, med katerimi so najpogosteje uporabljali pasmo angleški veliki beli prašič (large White).

Med svetovnjima vojnama

Po koncu prve svetovne vojne je Slovenija izgubila tržišče (Dunaj) in reja prašičev je bila omejena predvsem na lastno oskrbo. V tem obdobju so pospeševali rejsko delo, ki je vključevalo oskrbo s plemenskimi merjasci, rejska središča, preprečevanje parjenja v sorodstvu in drugo. Na staležu je bilo okoli 300.000 prašičev. Med pasmami sta bili najpogostejše nemška plemenita in oplemenjena. Prisotne so bile še pasme: krškopoljski prašič, kranjski prašič, gorenjski črnopikasti prašič, hešovski prašič in drugi. Leta 1934 so v Prekmurje uvozili pasmo veliki jorkšir.

Po letu 1945

To je najboljše poglavje, ki najprej spregovori o obnovi prašičereje po drugi svetovni vojni, o šesdesetih letih 20. stol., ko so bili postavljeni temelji moderne selekcije prašičev v Sloveniji, o gradnji prašičerejskih farm in organiziranju vzrejnih središč na kmetih ter v povzetku tudi o delu odbora za prašičerejo pri Živinorejski poslovni skupnosti, v letih 1974 do 1992. Odbor je leta 1985 sprejel sklep, da v Sloveniji ne bomo nadaljevali z gradnjo velikih farm, ker to ne dovoljujejo geografska struktu-

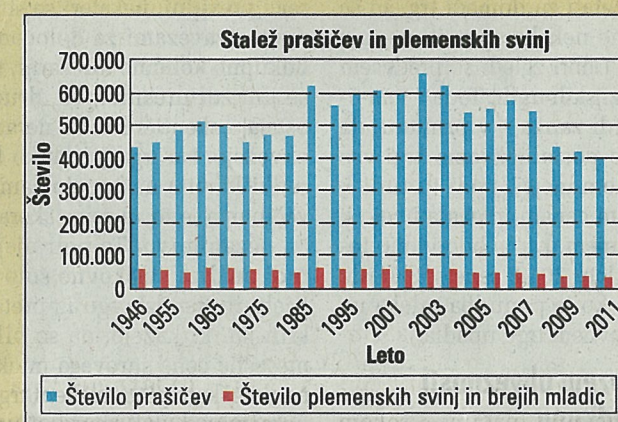
ra, poseljenost Slovenije in težko rešljivi problemi z varstvom okolja. V posebnem podpoglavju je predstavitev dela na pripravah na vstop v EU. Slovenska prašičereja je pripravila programe ukrepov že leta 1997 po sprejetju Agende 2000 in jih predlagala kmetijskemu ministrstvu. Ti vključujejo:

- strukturne spremembe (povečanje zmogljivosti, novogradnje, obnovitev in dograditev obratov ter infrastrukture – povečanje produktivnosti in povečanje intenzivnosti priraje),
- prilagajanje zakonodaji na področju ekologije in etologije,
- kakovost klavnih prašičev in trženje prašičev,

- povezati rejce in klavnice v skupen interes,
- nacionalni selekcijski program za prašiče, testiranje prašičev, osemenjevalni centri in vzrejna središča na kmetijah,
- organizirati enoten odbor za prašičerejo,
- usposobitev rejcev in strokovnjakov, strokovne službe in zakonodaja.

Analizirano je stanje v prašičereji v prvih letih po vstopu v EU do leta 2011, ko se je stalež močno zmanjšal in je panoga zelo ogrožena. Slovenska prašičereja ni bila ustrezno pripravljena na pogoje trženja v EU, predlaganih je še nekaj predlogov za izboljšanje sedanjega stanja.

Graf 1: Gibanje staleža prašičev in plemenskih svinj v Sloveniji po drugi svetovni vojni; leta 2011 je bilo v Sloveniji manj prašičev, kot smo jih imeli leta 1946!

Kranjska klobasa

Kranjska klobasa je povezana z rejo prašičev. Pri raziskavi zgodovinskih virov na področju slovenske prašičereje so najdeni tudi novi dokazi o tradicionalni izdelavi kranjskih klobas v Sloveniji.

Pasemska struktura prašičev se je v Sloveniji po letu 1945 znatno spremenila in na staležu so moderne mesnate pasme, ki so bile uvožene: švedska landrace – leta 1959, pietrain – leta 1964, 1982, belgijska landrace – leta 1964, large white – leta 1967, nemška landrace – leta 1968, 1969, duroc – leta 1982). Izselekcioniрана so bila križanja 12 × 55, 12 × 33, 12 × 44, 12 × 53 in 12 × 54, ki so v rabi tudi sedaj. Na večini farm in na prašičerejskih kmetijah že več kot dve desetletji za proizvodnjo pujskov uporabljajo svinje križanke, linije 12, in merjasce drugih pasem ali križance. V široki reji z uporabo merjascev mesnatih pasem oplemenjujejo obstoječo populacijo prašičev. Zlasti po vstopu Slovenije v EU se je zelo povečalo nakupovanje, pogosto povsem nenačrtno, plemenskih prašičev v tujini in z njimi so prišle tudi različne bolezni, ki so nekdanje dobro zdravstveno stanje slovenskih prašičev povsem spremenile. Ravno to pa je verjetno glavni vzrok za propad številnih farm in kmetij z rejo prašičev in s tem za propadanje slovenske prašičereje.

Prof. dr. Andrej Šalehar,
Biotehniška fakulteta,
Oddelek za zootehniko